

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Лабик Анастасія Русланівна

*асистентка кафедри Міжнародного права
та порівняльного правознавства,*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

За всю історію свого існування як соціального регулятора право пройшло тривалий і складний шлях, наповнений численними трансформаціями. Зважаючи на його змінний характер, навіть сьогодні ми не можемо взяти на себе сміливість стверджувати, яким воно буде через двісті, п'ятдесят чи навіть десять років. Розглядаючи право з точки зору динамічного праворозуміння, дослідники наголошують на необхідності аналізувати його через призму тієї реальності, в якій право функціонує в конкретному часовому проміжку [1, с. 96]. Разом з тим, ця динамічність не повинна тлумачитись як мінливість чи нестабільність, адже мова йде не про окремі одноразові події чи явища як підставу для трансформаційних процесів, а про умови, які вже набули систематичного характеру.

Сьогодні всі ми стали свідками таких стрімких соціальних змін, за яких неможливо відкидати динамічний характер права, оскільки це може призвести до зменшення його ефективності та поступового «відмирання» норм, нездатних регулювати якісно нові відносини. Очевидно, проявом відповідних суспільних зрушень є високий ступінь цифровізації. Інформаційні технології стали невід'ємною частиною нашого життя: як професійного, так і приватного, – що загалом мало неоднозначний вплив. Безперечно, окрім нових можливостей, людство зіткнулося із численними загрозами у вигляді несанкціонованого збору та використання персональних даних, кібербулінгу, мови ворожнечі, поширення неправдивих відомостей, обмеження доступу до незалежних джерел, проблеми цифрового розриву, цензури та інших проявів порушень прав людини у Всесвітній мережі. Особливо вразливими у даній сфері виявилися діти і підлітки, так звані «цифрові аборигени» («digital natives»), – покоління, для якого спілкування через онлайн-платформи практично витіснило живу комунікацію [2, с. 46]. Неповнолітні загалом потребують особливого захисту з боку держави, оскільки через особливості свого віку, для якого характерне дещо ідеалізоване світосприйняття, та невеликий досвід, вони менш схильні

розпізнавати ризики цифрового середовища. З огляду на це, вони часто стають жертвами різноманітних порушень, у тому числі й права на охорону персональної інформації, про що йтиме мова в даному дослідженні. Необхідність їхнього захисту зумовила відповідні зміни і в правовій сфері. Одним із найяскравіших прикладів можна назвати практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), який, керуючись принципом еволюційного, або динамічного, тлумачення, зумів значно розширити зміст уже існуючих прав та свобод через призму цифровізації [3, с. 430].

Аналізуючи міжнародно-правові аспекти права дітей на захист персональних даних, варто відзначити, що здебільшого норми, які регулюють цю сферу, є частиною загальних актів, присвячених безпеці інформації. Сьогодні існує незначна кількість міжнародних документів, які регламентують дані питання саме в контексті прав дитини. Одним із таких є Загальний коментар № 25 про права дитини у зв'язку з цифровим середовищем 2021 року до Конвенції про права дитини 1989 року. У даному акті Комітет ООН з прав дитини деталізував закріплені у Конвенції 1989 р. права, зокрема на охорону здоров'я, захист від експлуатації, свободу вираження поглядів, свободу думки та віросповідання, приватність, дозвілля тощо, поширивши їх на цифрове середовище [4]. Окремі положення, присвячені захисту персональних даних дитини, містяться також у Загальному регламенті про захист даних ЄС (GDPR) 2016/679, який закріплює принцип прозорості та доступності інформації, що адресована неповнолітнім особам. Окрім цього, Регламент передбачає мінімальний вік для надання згоди на обробку персональних даних – 16 років (держави-члени ЄС можуть його знизити, але не нижче 13 років), спрямований на захист дитини від несанкціонованої передачі особистої інформації та її подальшого використання [5]. У рамках Ради Європи ухвалено Конвенцію про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція 108+) 1981 року, яка зобов'язує держави-учасниці приділяти особливу увагу захисту персональних даних дітей та інших вразливих груп [6].

Переходячи до практики ЄСПЛ у даній сфері, слід наголосити на тому, що розгляд справ, пов'язаних із захистом особистої інформації неповнолітніх осіб у мережі, здійснюється в контексті статті 8 Європейської конвенції з прав людини, яка закріплює право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції. Показовим є рішення у справі «K.U. v. Finland» від 2 березня 2009 року (Заява № 2872/02), яке стало одним із перших у практиці Суду щодо даного питання. Згідно з фактичними обставинами, заявник у віці дванадцяти років став жертвою несанкціонованого використання його персональних даних, серед яких були ім'я та прізвище, вік, посилання на профіль у

соціальній мережі, номер телефону, фото особи. Зловмисник розмістив відповідну інформацію на сайті знайомств, зазначивши, що заявник шукає близьких стосунків із хлопцем свого віку або старшим. Про оголошення стало відомо, коли він отримав електронного листа від чоловіка, який на нього відгукнувся і пропонував зустрітися. Батьки заявника звернулися до правоохоронних органів, а згодом – до суду, проте їм було відмовлено у порушенні кримінальної справи у зв'язку з відсутністю відповідної норми законодавства, яка б передбачала кримінальне переслідування осіб, котрі вчинили подібні дії. При цьому суд зазначив, що в даному випадку йшла мова лише про використання інформації, що не підпадає під об'єктивну сторону жодного з діянь, визначених фінським законом про кримінальну відповідальність. З цієї ж підстави було відмовлено у витребуванні інформації про особу, яка розмістила оголошення, від постачальника послуг Інтернет-зв'язку. Розглядаючи цю справу, Страсбурзький суд одногосно визнав порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, оскільки держава не змогла забезпечити ефективного захисту психічного та морального благополуччя заявника. ЄСПЛ встановив, що виконання негативних зобов'язань щодо поваги до приватності недостатньо для забезпечення даного права. Держава зобов'язана вживати позитивних дій, які б дозволили запобігти відповідним порушенням та не допустити ситуацій, в яких особа стає жертвою сексуального чи іншого насильства у цифровому середовищі [7].

Рішення у справі «K.U. v. Finland» мало значний вплив на подальший розвиток практики Суду щодо питань захисту персональних даних дітей. Незважаючи на те, що з 2009 року ЄСПЛ розглянув незначну кількість заяв у даній сфері, можемо відзначити формування Страсбурзьким судом низки загальних стандартів, яких повинні дотримуватися держави-учасниці з метою ефективного захисту прав неповнолітніх. По-перше, Суд чітко встановив, що невід'ємною складовою права на повагу до приватного життя є захист від різноманітних проявів насильства в Інтернеті. Така позиція ЄСПЛ заклала основи для міжнародно-правового визнання цифрових прав людини. По-друге, було визнано необхідність здійснення державою позитивних дій, зокрема й криміналізації діянь, пов'язаних із сексуальним насильством щодо дитини, вчиненим онлайн, оскільки подібні порушення часто завдають непоправної шкоди психологічному та моральному стану неповнолітнього через його підвищену, порівняно з дорослими, вразливість до такої поведінки. По-третє, Суд вказав, що Високі Договірні Сторони мають передбачити у своїх національних законодавствах норми, згідно з якими може бути витребувана інформація від Інтернет-провайдера чи іншого надавача телекомунікаційних послуг, коли мова йде про насильство в мережі [2, с. 56].

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що питання захисту персональних даних дітей в Інтернеті наразі не отримали достатньої

регламентації на міжнародному рівні. Як правило, вони врегульовані міжнародними актами загального характеру, що визначають основи правового статусу осіб у цифровому середовищі. При цьому окремі спеціальні документи здебільшого мають рекомендаційну дію. З огляду на це, великого значення в питаннях захисту персональної інформації дитини у кіберпросторі, відіграє Європейський суд з прав людини. Починаючи з рішення у справі «K.U. v. Finland», Суд сформував гарантії у даній сфері, які мали суттєвий вплив на практику Ради Європи та держав-учасниць Європейської конвенції з прав людини.

Література:

1. Стовба О. Сучасне природне право та динамічне праворозуміння. *Law of Ukraine/Pravo Ukraini*. 2021. № 1. С. 88-101.

2. Arce S. R. D. Children's rights and personal data protection in the jurisprudence of the European Court of Human Rights. *UNIO–EU Law Journal*. 2023. № 9 (1). Р. 45-57.

3. Карвацька С.Б., Лабик А.Р., Строїч М.І. Реалізація принципу еволюційного тлумачення цифрових прав людини у практиці ЄСПЛ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 428-431.

4. General comment No. 25 on children's rights in relation to the digital environment. UN. Committee on the Rights of the Child. 2021. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3906061?v=pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

5. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 30.04.2025).

6. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, CETS. Council of Europe. No. 108, 28 January 1981. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення: 30.04.2025).

7. Case of K.U. v. Finland: Judgment of The European Court of Human Rights dated 2 June 2009. Application № 2872/02. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-89964%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-89964%22]}) (дата звернення: 30.04.2025).